

EL MALLORQUINISME CULTURAL I POLÍTIC A L'INICI D'UN NOU CICLE

Damià Pons,
professor i escriptor

Al llarg de prop de cent vint-i-cinc anys, el mallorquinisme cultural i polític –el nacionalisme d'autodefensa que s'ha desenvolupat a l'illa– va treballar amb dues hipòtesis bàsiques. La primera, en referència a l'Estat espanyol. La segona, de caràcter intern.

D'ençà de Miquel dels Sants Oliver, el 1890, fins al període de la transició postfranquista, la hipòtesi va ser que arribaria algun dia en què Espanya esdevindria un estat democràtic i modern, industrialitzat i europeu, amb les diferents oligarquies seculars –la militar, la político-funcionarial, l'eclesiàstica i la formada pels grans propietaris agrícoles– definitivament desactivades, i amb una població universalment escolaritzada que seria capaç de concebre la pluralitat com un bé a protegir i no com un enemic que calia abatre. I que d'aquesta nova naturalesa política i social se'n derivaria, en bona lògica, una actitud favorable de l'Estat envers la seva diversitat interna –nacional, lingüística i cultural–, amb el consegüent reconeixement del dret de les nacions no castellanes a tenir el nivell d'autogovern suficient que en cada moment històric elles mateixes decidissin.

El mallorquinisme va haver de tenir una infinita paciència, però, perquè Espanya una vegada i una altra va ser incapaç de transformar-se en un estat veritablement democràtic i modern. Ho varen fer impossible el sistema de la Restauració i les dues dictadures militars del segle XX. Tanmateix, l'expectativa que la hipòtesi pogués convertir-se algun dia en una realitat tangible no va ser

descartada. I a Catalunya i al País Valencià va passar exactament igual. O a Menorca i Eivissa. Amb posterioritat a l'acabament del franquisme i a la implantació, amb cobertura constitucional, de l'estat autònom, coincidint amb una etapa de transformacions socioeconòmiques aparentment profundes i amb la formació d'una classe mitjana d'una extensió considerable, va poder semblar que l'Espanya de sempre estava predisposada, ara sí, a oblidar-se de la pràctica de l'autoritarisme i de la intransigència com a formes de govern de les institucions i de la vida social, i igualment que també deixava de considerar –i, en

conseqüència, hi renunciava– que el centralisme i la uniformització eren els dos instruments polítics més adients per a la direcció de l'estat.

Amb el miratge d'una Constitució farcida de suposades bondats –gairebé ningú volgué veure-hi les taques negres– i amb la creació de l'estat autònom, va poder pareixer que el nacionalisme castellano-espanyol assumia que havia de deixar de ser el propietari en exclusiva de l'Estat. En el nou cicle històric que tot just començava, suposadament

succeiria que l'Estat i les comunitats autònomes es distribuïren, des d'una actitud cooperativa i complementària, els àmbits de decisió política i, així mateix, acordarien civilitzadament a qui corresponia la posició d'hegemonia competencial a l'hora de governar o d'establir l'estatut legal de determinats elements, per exemple, de les llengües no castellanes dins el seu propi territori. Ja han passat uns trenta-cinc anys d'ençà de l'inici de tot plegat. Ja hi ha una perspectiva més que suficient per a fer-ne un balanç ben documentat. Idò
bé, totes
l e s

evidències demostren que aquests darrers anys hi ha un claríssim i agressiu reviscolament de l'Espanya de sempre. A tall d'inventari, facem-ne una llista: l'augment de l'autoritarisme en la gestió de la cosa pública, la incapacitat d'autocrítica (PP i PSOE) per haver impulsat temeràriament un model econòmic fonamentat exageradament en els serveis turístics barats i en la construcció desorbitada (Espanya concebuda per Aznar com la Florida d'Europa), la subordinació dels interessos de l'economia productiva a l'objectiu ideològic-polític de cohesionar i centralitzar encara més l'Estat-nació (n'és una mostra la creació d'una desproporcionada xarxa radial de transport d'alta velocitat i la hipertròfia de Madrid com a capital), el malbaratament que s'ha fet dels recursos procedents del Fons de Solidaritat de la Unió Europea o de la venda de les empreses públiques estatals, el foment de la fòbia a la diversitat lingüística i nacional promogut per la quasi totalitat dels mitjans de comunicació madrilenys (la catalanofòbia n'és la manifestació més virulenta), el dret de cuixa que han tengut els poders financers per a especular amb els recursos que els ciutadans els havien confiat (el Banc d'Espanya mirant a una altra banda), les pràctiques gens ni mica exemplars de la gestió d'una bona part de les institucions i dels partits polítics, el foment des del poder de la generalització d'actituds pròpies de nous rics entre les classes mitjanes que, amb l'arribada de la crisi, han pogut comprovar que en realitat no tenien la capacitat de despesa que el sistema político-econòmic establert els havia fet creure, la fatxenderia i la manca de sentit de la realitat dels governants madrilenys de torn que els ha dut a publicitar Espanya com un estat que tenia un dels sistemes financers i econòmics més sòlids del món (Zapatero, l'any 2007) o que tenia el dret de ser una potència que formàs part de l'elit imperial (la foto d'Aznar amb Bush i Blair o la compra d'armament per valor de trenta mil milions d'euros, l'any 2001), les maniobres legislatives i governamentals constants que tenen com a principal objectiu la recentralització de les decisions i la reducció de les comunitats autònomes a simples ens de gestió subordinats al poder madrileny... I un

llarg etcètera de despropòsits més. El miratge a hores d'ara ja s'ha esvaït i ha aparegut novament la mateixa Espanya dels dos darrers segles: incapaç de veure's talment com és en realitat i que s'autoenganya injectant-se dosis de supèrbia i de *grandeur*. Una Espanya que és poca cosa més que una exhibició permanent del nacionalisme castellano-espanyol més fonamentalista. I sempre disposada a combatre aferrissadament els seus enemics interiors: o sigui, les llengües i les nacions que no accepten sotmetre's a la seva llei i que tampoc no combreguen amb el model d'estat centralitzat, uniforme i acastellanat. Amb un afegit molt

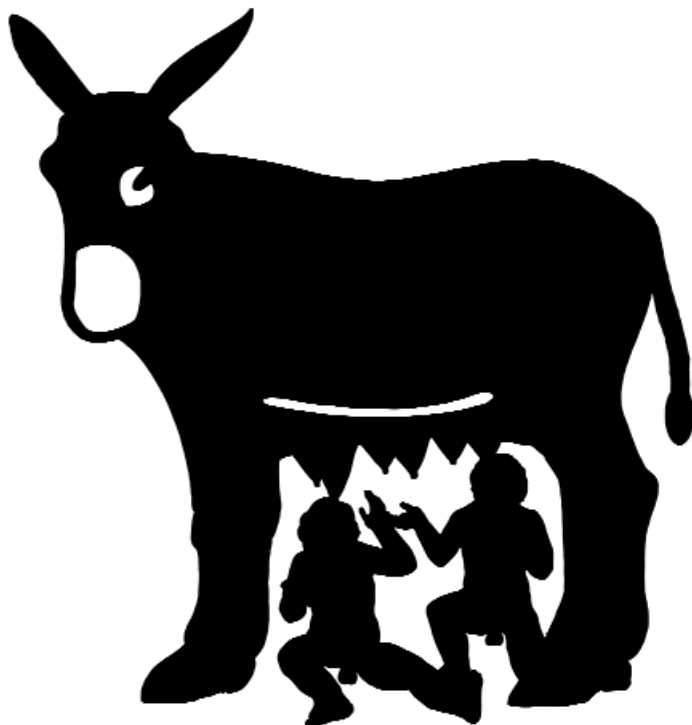
memòria; en haver-hi una gran majoria social (a Catalunya) que és partidària de decidir lliurement i democràticament el seu futur polític, l'única resposta de l'Estat és l'amenaça –per terra, mai i aire– i la prohibició.

L'estat autonòmic, trenta-cinc anys després de la seva implantació, s'ha convertit en poca cosa més que en la disfressa que ha adoptat l'Estat-nació acastellanat i centralitzat que va néixer fa uns tres-cents anys. L'objectiu és continuar salvaguardant les essències més genuïnes del règim implantat amb l'arribada dels borbons a la corona espanyola. Aquesta és la principal obsessió del nacionalisme

cions que estan sota la seva tutela. La hipòtesi de l'Espanya acollidora que el mallorquinisme, el catalanisme o el valencianisme havien imaginat que en algun moment seria possible, ha esdevingut poca cosa més que una entelèquia per a consum d'ingenus o un parany per a camuflar un acomodament personal interessat a l'*statu quo*. Subordinació política, espoli fiscal i minorització cultural i lingüística: aquesta és l'única proposta que l'estat és capaç d'oferir a hores d'ara als balears i a tots els països de llengua catalana. La mateixa de sempre.

Parlem de la segona hipòtesi amb què històricament havia treballat el mallorquinisme cultural i polític. El plantejament era molt elemental i molt lògic: quan les Balears comptin amb un règim d'autogovern i amb unes institucions pròpies, els drets polítics i econòmics, i la llengua i la cultura que des de fa segles ens donen la identitat i la cohesió, seran protegits i fomentats al màxim. Des del govern, l'insular i el del conjunt de l'arxipèlag, i des del Parlament, sigui quin sigui el seu signe ideològic, es defensaran els interessos polítics i econòmics balears i es fomentarà l'autoestima i l'adhesió dels ciutadans a la identitat històrica i a la llengua i la cultura catalanes, i així mateix s'impulsarà un projecte de futur des de la perspectiva d'un país que es concep com a subjecte polític prevalent. La hipòtesi va ser construïda a partir de la consideració del que havia succeït a Catalunya al llarg del segle XX. En l'època de Prat de la Riba, primer des de la Diputació de Barcelona i després des de la Mancomunitat, entre el 1907 i el 1923,

i més endavant amb la Generalitat republicana, el poder polític català, certament limitat, havia donat impuls a la llengua i la cultura del propi país, tant en l'àmbit de l'alta cultura com en el de la difusió social. Si a Catalunya, en els seus períodes d'autonomia limitada, havia succeït així, era raonable pensar que a les Balears passaria previsiblement una cosa semblant. O sigui, l'existència d'un govern i d'un parlament propis necessàriament haurien d'implicar la defensa i el foment institucional de la llengua i la cultura catalanes per la seva condició de ser les històriques i les pròpies de les Balears. Aquesta era la hipòtesi amb què el mallorquinisme havia treballat històricament. Vist des d'ara mateix, aquesta creença va ser d'una imperdonable ingenuïtat.

important, aquestes darreres dècades: als tres països del català, a més a més, se'ls ha assignat el paper de ser els grans proveïdors de recursos a l'Estat (recordem que l'espoli és d'un 14% del PIB, a les Balears; d'un 9%, al País Valencià; i d'un 8%, a Catalunya). Tanmateix, però, a canvi de la cessió d'una quantitat tan abundosa de recursos, no se'ls reconeix el dret que els correspongui cap tipus de compensació: en reclamar un finançament just, són acusats d'insolidaris; en pretendre que l'ús del català esdevengui habitual i predominant dins el seu territori històric, són acusats i criminalitzats com a perseguïdors del castellà, injuriat-los fins al punt de considerar que actuen a semblança del que feren alguns règims totalitaris d'infausta

ontològic que controla i gestiona l'Estat en benefici propi. El miratge d'una Espanya plenament democràtica, capaç d'assumir com una riquesa la seva diversitat nacional interna i la seva pluralitat d'idees, i moderna, amb els valors il·lustrats de la racionalitat i del debat crític, i amb la consideració de la igualtat i la democràcia de bon de veres i la cultura, la ciència i la tecnologia com els principals motors del progrés social, ha quedat definitivament fet miques. Ara ens trobem en la fase d'unes autonomies intervingudes pel Govern d'un Estat en bancarrota que compensa la seva subordinació a les directrius de la UE practicant la fatxenderia més descarada a l'hora de determinar com han de gestionar la seva misèria pressupostària les administra-

No es va tenir en compte una evidència: les institucions polítiques són i fan allò que determinen les majories socials. I mentre que a Catalunya la majoria social era catalanista, des de l'inici del segle XX, a Mallorca i a les Balears era i és políticament provinciana, culturalment i lingüísticament malalta d'autoodi i, a més a més, subordinada amb consentiment als poders de l'Estat i als seus còmplices autòctons.

En quina situació ens trobam trenta anys després de l'aprovació de l'Estatut d'autonomia de les Balears i, per derivació, de l'existència del nostre parlament i govern autonòmics? Com han actuat i actuen les institucions balears respecte a la llengua, la cultura i la identitat històrica que ens són pròpies? La resposta és evident: si estan controlades pel Partit Popular, oscil·len entre la pràctica de l'absentisme i el confusionisme –l'època de Gabriel Cañellas–, o en són obertament i agressivament contràries, com succeeix amb l'actual Govern presidit pel gens honorable Josep Ramon Bauzá. El mallorquinisme històric mai no s'ho

hauria pogut imaginar que succeís el que està passant durant l'actual infausta legislatura. Els governants balears actuen a cara descoberta, amb fatxenderia, com a enemics de la llengua, la cultura i la identitat històriques dels nostres pobles insulars. Fan la mateixa feina que d'ençà de tres segles havia estat fent l'Estat, amb l'objectiu de despersonalitzar-nos i d'integrar-nos políticament i econòmicament a un Estat-nació castellano-espanyol totalment homogeni. A hores d'ara i a tot arreu dels Països Catalans, el nacionalisme espanyol més intransigent –el PP, l'oligarquia mediàtica madrilenya, sectors importants del PSOE, l'elit politico-funcionarial de l'Estat, grups polítics que s'autopresenten com a regeneracionistes però que són poca cosa més que una reencarnació del populisme lerrouxista d'abans de la Guerra civil (Ciutadans i UPyD)–, està impulsant un programa de minorització i d'extermini de la llengua catalana, i, per extensió, de la cultura i de la identitat que s'hi relacionen. La seva hostilitat es fonamenta en una creença: en aquests moments

històrics es donen tota una sèrie de factors que poden afavorir que de manera definitiva pugui fer-se realitat l'objectiu de la uniformització total i irreversible d'Espanya, un objectiu que és un dels fundacionals de l'Estat nascut als inicis del segle XVIII. A quins factors m'estic referint? Entre altres, els següents: l'existència d'una gran quantitat de gent novvinguda als territoris de llengua catalana, l'omnipresència dels mitjans de comunicació en castellà que fan arribar a tota la població l'imaginari cultural i polític castellano-espanyol de fàbrica madrilenya, la pervivència d'inèrcies favorables a l'espanyolisme que havien estat socialment molt reforçades per la dictadura franquista, la desvinculació dels ciutadans dels seus entorns més pròxims, fet que faciliten i afavoreixen les noves tecnologies, amb la consegüent creació d'una mena de cosmopolitisme sense arrels, etc.

En coherència, un govern que en lloc de protegir i fomentar la llengua i la cultura pròpies es dedica a desprestigiar-les, a convertir-les en prescindibles i a reduir-ne el seu ús a l'escola, a l'administració i als mitjans de

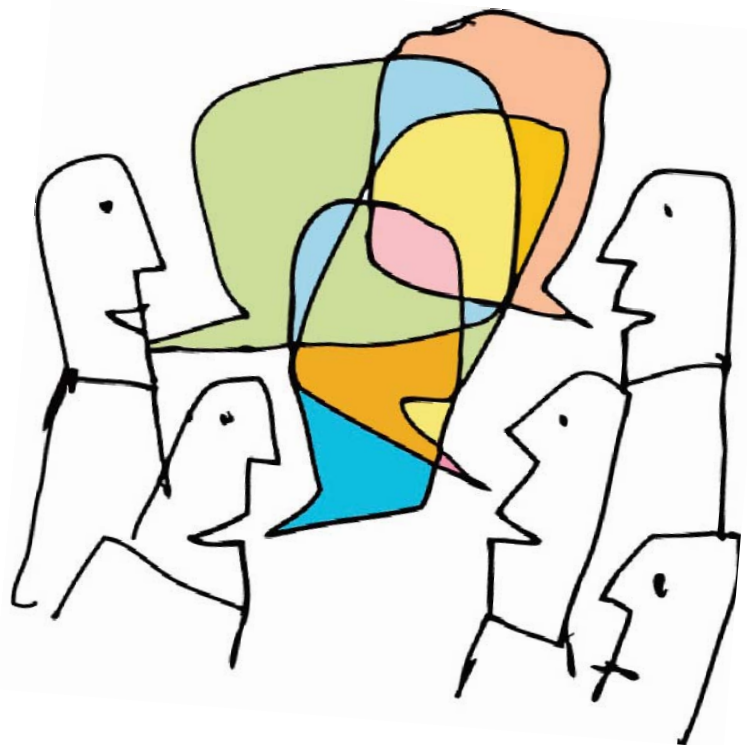
comunicació públics, igualment deixa de banda la defensa dels interessos polítics i econòmics del país que governa. Així ho està fent el Partit Popular balear. Davant la recentralització descarada que impulsen Rajoy i els seus ministeris, una acceptació servil. En matèria econòmica, fa retallades als sous dels empleats públics i als serveis socials i impulsa la creació de nous impostos, però sempre s'oblida d'explicar que la causa real de la insuficiència pressupostària de les institucions balears és l'espòli fiscal a què l'Estat ens té sotmesos. Cada any són uns tres mil milions d'euros els que no retornen. Les Balears són el territori intraestatal del món amb un dèficit fiscal més elevat (un 14%). Tanmateix, com que l'objectiu important de Bauzá és contribuir a la despersonalització dels mallorquins, fins a convertir-nos en castellans mediterranis, ja se'n cuida prou de no parlar de l'evidència de l'espòli per tal de no contribuir a crear entre els ciutadans illencs unes possibles actituds de desafecció crítica envers l'Estat que els espolia i que els obliga a tenir uns nivells de prestacions socials i culturals que són clarament inferiors als que tenen els extremitans o andalusos, per exemple, que són beneficiaris de la solidaritat de les Balears. L'hostilitat contra la llengua, la cultura i la identitat, i el desistiment en la defensa dels interessos polítics i econòmics, són les dues cares d'un executiu que en realitat és un enemic declarat dels pobles insulars que governa, encara que, no ho podem ignorar, ho pot ésser, enemic, perquè devers un 46% dels votants així ho volgueren a les passades eleccions. Tanmateix, no convé que ens oblidem de les paraules del pensador polític Alexis de Tocqueville a l'obra *La democràcia a Amèrica* (1835). Hi parla del perill de la «tirania de la majoria». Josep Maria Muñoz, el director de la revista *L'Avenç*, que és qui m'ha proveït de la referència, en fa la glossa, del pensament de Tocqueville, amb la frase següent: «El pensador francès reconeixia, sense cap dubte, que l'origen de tots els poders democràtics es trobava en la majoria, però al mateix temps advertia que això no significa que la majoria tingués el dret de fer-ho tot». Per exemple, mai no podrà ser legítima la decisió d'un parlament de substituir el nom de la llengua catalana que és parlada a Aragó. Un 100% dels vots no tenen dret a qüestionar la ciència filològica. I igualment també serà sempre del tot il·legítima qualsevol política encaminada a la destrucció de la llengua i la cultura que són les pròpies d'un territori. Bauzá i els seus sequaços ben segur que li semblarien abominables al liberal i demòcrata Tocqueville.

Què hauria de fer el mallorquinisme cultural i polític en aquest nou cicle que està començant? El nou full de ruta, amb un horitzó de trenta o quaranta anys, necessàriament s'haurà de fonamentar sobre les dues premisses següents: a) mai no serà possible poder comptar amb un Estat espanyol que estigui predisposat a què es pugui resoldre democràticament i amb justícia la qüestió nacional de les Balears; ni tampoc, evidentment, la de la resta de les nacions no castellanes peninsulars; i b) s'ha de tenir clar que segons quins siguin els partits polítics que governin les Balears, succeirà que el Parlament i l'executiu actuaran com a enemics dels trets més rellevants de la identitat (llengua, cultura, memòria històrica) i també dels interessos polítics (assumint la subordinació i el sucursalisme) i econòmics (acceptació servil de l'espoli fiscal) del nostre país pluriinsular. Per tot plegat, caldrà promoure la desconexió i la desafecció envers l'Estat i el seu projecte de perpetuació com a realitat política i cultural de matriu castellana i de concepció uniforme i centralitzada, l'únic que Espanya és capaç de concebre, com ha quedat reiteradament demostrat. Una desconexió i una desafecció que haurien d'anar generalitzant-se progressivament entre els ciutadans i que hauria de ser impulsada per totes les entitats civiques que prioritzen, d'acord amb la lògica més elemental, els interessos propis, de naturalesa ben diversa, de les Balears. A més, cal anar construint un projecte de futur, alhora ambiciós i coratjós però també dotat d'un gran sentit de la realitat, que sigui de caràcter afirmatiu i ideològicament transversal, que prioritzi la integració i la cohesió social i que es fonamenti en un comunitarisme cívic i intercultural. Davant l'evidència que un Estat espanyol amable i acollidor no és una hipòtesi creïble ni factible, caldrà treballar per a la creació d'un Estat propi, els lligams del qual amb qualsevol estructura exterior de poder sempre hauran de ser de caràcter confederal. El sobiranisme ha de convertir-se en el gran motor del mallorquinisme cultural i polític durant els propers anys. Un sobiranisme que cal que sigui traslladat, activament i pràcticament, a l'àmbit de les decisions quotidianes i particulars de cada ciutadà, de cada partit polític, de cada organització cívica o econòmica o de cada entitat cultural. Abans de l'acte solemne de sobirania en l'escenari d'un Parlament balear que majoritàriament en sigui partidari, l'exercici del dret a decidir ha de tenir un llarg recorregut en l'àmbit de les actituds personals: a l'hora de prescindir o no de l'ús del català, a l'hora de triar els

mitjans de comunicació amb què ens volem informar i construir el nostre sistema de referències, a l'hora d'exercir el dret de vot, a l'hora d'orientar en un o altre sentit els entorns familiars o laborals dins els quals ens movem, a l'hora de promoure o no que els països de llengua catalana funcionin com a nació cultural amb la màxima eficiència, a l'hora d'optar per la subordinació o per l'autocentrament en les circumstàncies i situacions més diverses... Es tracta d'una llarga marxa, evidentment. Caldrà tenir una gran fortalesa moral, tant individual com col·lectiva. I molt d'altruisme i també un voluntarisme infatigable. I, així mateix, molta intel·ligència estratègica.

Igualment, i de manera prioritària i immediata, el mallorquinisme cultural i polític haurà de treballar amb l'objectiu de canviar els governants i les majories electorals que tenen el control de les institucions insulars i balears durant aquesta legislatura. La seva intenció, amb l'adopció quan cal de comportaments autoritaris perillosos, és sotmetre els adversaris –partits polítics, organitzacions sindicals, les entitats més rellevants de la societat civil, col·lectius professionals diversos– i empenyer-los cap a situacions de marginalitat i cap a processos de residualització. Pretenen que els mallorquins que no volen renegar de la condició de ser ciutadans de ple dret dins el seu propi territori, vagin interioritzant un sentiment de minoria fins al punt d'arribar a ser incapaços de viure amb resignació fatalista l'expectativa del seu futur. A hores d'ara, una prioritat del mallorquinisme cultural i polític, del nacionalisme sobiranista illenc, ha de ser la d'evitar que el PP pugui continuar fent ús de les institucions autonòmiques en contra dels interessos objectius de la majoria dels ciutadans balears. Això significa que caldrà derrotar-lo electoralment el 2015. Cal construir una majoria electoral alternativa a l'espanyolisme de dretes, dins la qual hi hauria d'haver el percentatge més elevat possible de vot sobiranista. Tanmateix, els governs progressistes i compromesos en la defensa dels nostres drets col·lectius, convendria que

analitzassin críticament els errors que varen cometre en les dues legislatures que ja es feren càrrec del Govern balear, que millorassin considerablement l'eficiència de la seva gestió, que fossin capaços d'implicar en la seva acció de govern les diferents veus de la majoria de la societat.

I aquesta és la clau de volta del futur del mallorquinisme cultural i polític: créixer socialment fins arribar a la situació de comptar amb una majoria de població que sigui activament favorable als drets nacionals, culturals, lingüístics i econòmics de les Balears. Un objectiu estratègic certament gens fàcil, fins i tot molt difícil, però l'únic que pot garantir que a les acaballes del segle XXI les Balears encara continuïn essent una nació viva de llengua i cultura catalanes. Als qui ara ja són mallorquins en exercici, els caldrà molt de voluntarisme i molta capacitat de resistència i un esperit de concentració d'esforços en els objectius prioritaris. A la bona gent que fins ara no ha estat capaç de descobrir els desavantatges que representa per a les Balears la seva dependència de l'Estat espanyol i el servilisme dels autòctons que estan al seu servei, caldrà fer-los arribar el missatge del mallorquinisme cultural i polític, amb continuïtat, amb insistència, sense defalliment, amb habilitat pedagògica. És evident que és un repte polític gens ni mica fàcil el que ha de pretendre assolir el ma-

llorquinisme.

Tanmateix, però, els camins alternatius que podrien haver transcorregut per dins el mapa de l'Estat espanyol ja estan definitivament barrats. L'Estat-nació és incapaç de concebre's i de funcionar de manera diferent a com va ser engendrat fa uns tres-cents anys. Per això, el nou cicle polític ha de ser necessàriament el del sobiranisme. O, és clar, l'altra cara de la moneda: l'acceptació resignada a què les Balears es vagin extingint a poc a poc com a realitat nacional diferenciada i com a espai de catalanitat cultural i lingüística. Per sort, aquests dos darrers anys s'han produït fets de gran rellevància, els quals són forjadors d'expectatives d'esperança: m'estic referint a la resposta socialment majoritària que milers i milers de ciutadans dignes han anat donant a les múltiples malifetes que el PP balear i estatal han dut a terme. Un fet és inqüestionable: a les Balears mai no havien estat tants els qui se senten activament compromesos amb la identitat i els drets nacionals del seu país pluriinsular. Ara cal donar continuïtat a aquest moviment, d'anar-lo ampliant i de dotar-lo de la màxima transversalitat ideològica i social i també de la màxima eficàcia operativa. És un bon moment per a recordar les paraules que el gramàtic Pompeu Fabra va dir, l'any 1947, a uns joves que el visitaren: «Cal no abandonar mai la tasca ni l'esperança».